

Jag har läst

”Globaliseringsfällan - Angreppet på demokrati och välfärd”

Av Hans-Peter Martin och
Harald Schumann
Symposion, 1997

Översättning av Joachim Retzlaff

Av Pia Hellertz
April 2014

På Fairmont hotell i San Francisco, ett hotell för de framgångsrika, träffades världseliten i september år 1995. Dit kom Michail Gorbatsjov, George Bush, Margaret Thatcher och många flera. De skulle *”visa vägen till nästa århundrade, på väg mot en ny civilisation”* (s. 10). Hans-Peter Martin och Harald Schumann som skrivit boken *”Globaliseringsfällan”* var närvarande som observatörer. Här konstaterade man att det endast skulle behövas cirka 20 procent av världens befolkning *”för att hålla världsekonomin igång under nästa århundrade”* (s. 12). Så vad skulle då hända med de övriga 80 procenten? Nu används Zbigniew Brzezinskis¹ begrepp *”tittytainment”* av deltagarna. Begreppet är en kombination av *”entertainment”* och *”tits”*, som är det amerikanska slangordet för kvinnobröst. *”Med en blandning av bedövande underhållning och tillräcklig näring kan nog världens frustrerade befolkning hållas på gott humör”* (12). Jag är nog inte ensam om att associera till de romerska makthavarnas *”bröd och skådespel till folket”*. Man behöver numera bara kolla TV-programmen, biofilmrubrikerna, tidningars och massmedias utbud med mera för att se att det är överfullt av tittytainment, så vi slipper tänka på viktigare saker och kanske riskera att bli missnöjda och vilja göra något åt det.

Konkret innebär denna nya världsordning bland annat att de arbetslösa skaror kommer att bli allt mer omfattande i hela världen. På 80-talet varnades det för två-tredjedelssamhället, men enligt författarna innebär framtiden istället formeln 20 till 80. Förklaringen enligt ekonomer och politiker är *globaliseringen*. Jobben flyttar till länder där arbetskraften är billig och förutsättningarna förmånligare. Dessutom robotiseras en hel del arbeten. Högteknologisk kommunikation, låga transportkostnader och gränslös frihandel innebär att världen blir en enda marknad, menar författarna.

I samma process skärs välfärdssystemen ner, sjukersättningar, arbetslöshetsersättningar, barnbidrag, socialbidrag med mera minskar. Grundkonceptet i den nya ordningen är: *”minska statsutgifterna, sänk lönerna och dra ner på den sociala servicen”* (s. 15). Varför hör jag Fredrik Reinfeldts röst? Avreglering, liberalisering och privatisering blev de tre strategiska instrumenten i den politik som *”upphöjde det nyliberala programmet till statligt påbjuden ideologi”* i Europa och USA (s.134). Produktiviteten effektiviserades och växte snabbt, men det var en tillväxt som inte skapade fler arbetstillfällen.

Och jag undrar – om alla eller åtminstone många av våra politiker hade läst boken när den kom ut, hade utvecklingen i Sverige då sett annorlunda ut?

¹ Zbigniew Brzezinski var säkerhetspolitisk rådgivare åt Jimmy Carter 1977-1981. Han har skrivit en kontroversiell bok, *”The Grand Chessboard”*. År 1973 blev Brzezinski den första ledaren för den så kallade Trilaterala kommissionen, en grupp av mäktiga politiska, akademiska och ekonomiska ledare från USA, Västeuropa och Japan.

Även de tunga elefanterna varnar

En intressant sak som författarna tar upp är miljardspekulanten George Soros, som blev känd för den svenska allmänheten när han 1992 attackerade den svenska kronan, vilket slutade i en för Sverige svårartad finanskris. Men det fick Soros förmögenhet att växa. Detta skapade en kedjereaktion och massor av stora företag växlade sina svenska pengar till andra valutor för att alla var rädda för det stora stundande värderaset. Den desperata situationen gjorde att Riksbanken på kvällen den 16 september höjde marginalräntan (styrräntan) till 500 %. Denna rekordhöga ränta varade endast till den 21 september. Det var en desperat åtgärd för att försvara kronan från vidare spekulationer. Soros kritiserade år 1997 nyliberalismen för att leda till en ”*extrem individualism och konkurrens*” (s.151). Han menar att ”*Om vi inte reviderar denna uppfattning och sätter det allmänna över de privata intressena, hotas vårt system av sammanbrott.*” (s. 151).

Alan Greenspan, den mäktiga chefen för den amerikanska centralbanken Federal Reserve, fördömde den fördelningspolitik som ledde till en ökande ojämlikhet och menar att den blivit till ”*det viktigaste hotet mot vårt samhälle.*” (s. 150). Elefanterna varnar – lyssnar vi? Lyssnar politiker, finanshajar, företagsledare och lobbyister? Enligt den intressanta boken ”*Jämlikhetsandan: därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*” (2010) redovisar författarna Richard Wilkinson och Kate Pickett forskning som visar att ojämlikhetens skadeverkningar är långt större än man anade. Det som överraskade mest var att det inte bara var de fattiga som drabbades av sociala och hälsoproblem, utan även de rika får betala ett högt pris i form av sämre hälsa och kortare liv.

17 år sedan

”*Globaliseringsfällan*” är skriven för 17 år sedan. Med den enorma hastighet som författarna beskriver att globaliseringens destruktiva effekter hade hunnit verka i världen år 1996, undrar jag vad som hänt sen dess och vad som händer nu? Den börskrasch, eller åtminstone det kraftfulla börsras, som de förutsade, inträffade år 2008.

BÖRSFEBER En utarbetad mäklare på New York-börsen tar igen sig efter en intensiv och dramatisk dag – med ett av de största börsfallen i historien. De experter Aftonbladet talat med tror att börsens ”influenta” kan fortsätta ett tag – men så småningom kommer medicinen i form av ett krispaket.

Bild och bildtext hämtad från 2008-09-30
<http://www.aftonbladet.se/minekonomi/article11524302.ab>

Finanshajarna

Författarna beskriver situationen för de människor som arbetar inom den hektiska finansvärlden idag. De reser runt i världen i en snabb takt.

”Långt borta från allt och från sig själva bryter den då fram, den förlamande tomheten och ensamheten. ... jorden runt är de inspärrade i pålitligt sterila, men till förväxling lika flygplatsbyggnader, hotell- och restaurangkedjor, bedövade med samma urval videokassetter på det luftkonditionerade men murriga hotellrummet. De rastlösas själ färdas inte lika snabbt som kroppen.” (s. 31)

Jag har nyligen sett en TV-dokumentär om ett par ”finanshajar” som dömdes till fängelsestraff för sina insideraffärer och manipulationer av aktiekurser och som lurat investerare på sina pengar, ”Att fånga en finanshaj” (2014). Annars är det inte så ofta som dessa storsvindlare blir utsatta för granskning och påföljder. *Wall Street Journal* hade i december 2013 en lista på tio personer som blivit anklagade och dömda. Den mest kände är väl Bernie Madoff som fick 150 års straff. Den som dock enligt listan fick det längsta straffet heter Sholam Weiss, 59 år. Han fick 835 års fängelse. Frigivningsdatum anges till den 23 november 2754.² Allom till varnagel!

Under januari till mars i år (2014) lär minst 20 bankmän ha dött på olika märkliga sätt. Många verkar ha tagit sina liv.³ På internet antyds det att några av dem kände varandra, att några av dem samarbetade om kommande avslöjanden m.m. Jag har inte sett någon seriös utredning ännu, bara en hel del spekulationer. Men om den hetsiga, ångestladdade, osäkra tillvaro som Martin och Schuman beskriver att börshajar, spekulanter och finansmän lever under så kanske inte självmordsteorin är så konstig.

Ingen sammansvärjning

Författarna hävdar att det inte finns någon sammansvärjning, ingen kartell av profithungriga banker som träffas i hemliga kretsar i slutna rum. De menar att allt händer på finansmarknaden. Även om författarna nämner en ny världsordning, så nämner de *inte*, som många andra författare gör, något om en *Elit*, om *Cabal*, om *Illuminati*, om en frimurarkonspiration, om ”*The New World Order*”, *NWO*. Tvärtom så tar de avstånd från detta. De menar istället att den avreglerade finansmarknaden har fått så fria händer att den alltmer löper amok. När jag läser får jag känslan av ett gäng maktgalna, spelberoende ”grabbar” som tävlar med varandra om att göra klippet, att bli rikast, att skaffa sig den största profiten, att vara snabbast med att hitta de stora affärerna. Vi som spelat Monopol kan faktiskt få en liten aning om vad det kan handla om.

”I namn av den ekonomiska frälsningsläran om den fria, gränslösa marknaden har de sedan början av 70-talet systematiskt rivit alla barriärer som förr gjorde penning- och kapitalrörelserna över gränserna möjliga att styra och därmed att kontrollera.” (s.63)

Författarna menar att pressen på företagen och företagsledarna utgår från den internationella finansmarknaden, ”*globaliseringens kraftcentrum*” (s. 157). En amerikansk kritisk ekonom, Ethan Kapstein, dåvarande chefen för Council on Foreign Relations, skrev år 1996:

”Världen styr ovevkligen mot ett av dessa tragiska ögonblick som kommer att få framtidens historiker att ställa frågan varför ingenting gjordes i tid. Märkte den ekonomiska och politiska eliten inte vilka djupgående förkastningar de ekonomiska och tekniska förändringarna ledde till? Vad avhöll dem från att ta de nödvändiga stegen för att förhindra en global kris?” (s.287)

Jag kommer att tänka på en historia jag läste i David Jonstads ”*Kollaps – Livet vid civilisationens slut*” (2012). År 2008 efter den stora bankkraschen på Lehman Brothers samlades Storbritanniens ledande ekonomer till diskussion på ett seminarium på London School of Economics om hur världsekonomin så snabbt som möjligt skulle kunna komma på

² A Reordering of the Top 10 White Collar Prison Sentences? <http://blogs.wsj.com/law/2013/12/11/a-reordering-of-the-top-10-white-collar-prison-sentences/>

³ <http://rt.com/usa/twelfth-banker-suicide-finicial-world-634/>
<http://www.zerohedge.com/news/2014-02-24/another-successful-banker-found-dead>
<http://macrogoldsilver.blogg.se/2014/february/nionde-doda-bankmannen-pa-baea-nagra-veckor-vad-hander-i-denna-varld.html>
<http://www.svt.se/nyheter/ekonomi/sjalvmordsvag-i-bankvarlden>

fötter igen. Drottning Elisabeth II var på besök på detta seminarium och hon gavs möjligheten att ställa en fråga till experterna: ”Varför hade ingen kunnat se att en ekonomisk krasch var på väg?” frågade hon. Ingen kunde svara. Frågan ”gav ekonomerna ett rejält huvudbry...”

”Ett halvår senare arrangerande därför The British Academy en konferens med en lång rad tunga namn från näringsliv, finansvärld, akademi, riksbank och regering. Syftet med konferensen: att ge drottningen ett vettigt svar.” (Jonstad, s. 153)

Ett halvår senare kom ett svar som ungefär sa att det visserligen fanns varningar men dessa gällde bara vissa delar av systemet. *Ingen hade sett helheten!* David refererar till några forskare som försökt beskriva dessa sätt att tänka, d.v.s. att man väljer att inte se, att man tenderar att hoppas på det bästa, samt den s.k. *Pangloss-sjukan*, d.v.s. ”den neurotiska tendensen till extrem optimism inför en sannolik kulturell och planetär kollaps.” (Jonstad, s. 157).

Handeln handlar om papper

Den huvudsakliga handeln handlar inte om varor och tjänster utan om papper, om aktier, konvertibler, obligationer, statliga skuldsedlar och det mest obegripliga för mig, specialkontrakt som kallas derivat (s.65). Ett derivat har inget värde i sig. Men – problemet var dock inte derivaten i sig, menar författarna. Problemet var att marknaden var laglös. Men i nyliberalismens tid var det laissez-faire som gällde. En artikelförfattare har skrivit en intressant och pedagogisk artikel på internet om att ”*Derivaten ödelägger världen*”.⁴ Den ger oss som inte är så insatta i den här finansvärlden en liten orientering.

Nationerna följer i finansmarknadens ledband

Regeringarna i de olika länderna tror fortfarande att man ”*bara behöver minska statens inflytande över ekonomin tillräckligt mycket för att välståndet och de nya arbetstillfällena ska infinna sig av sig själva*” (s.162). Regeringarna privatiserar post och telefoni, el- och vattenförsörjning, lufttrafik och järnvägar samt liberaliserar den internationella handeln med sådana tjänster. Därmed skärper de, enligt författarna, den kris som de egentligen blivit valda för att bekämpa. Vi har lite av ett facit nu genom att vi sett de senaste årens utveckling i Sverige. Och trots varningar, trots hotet, så fortsätter privatiseringar, nedskärningar och åtstramningar. Och arbetslösheten ökar. Medan de som arbetar får en hetsigare arbetsmiljö, eftersom färre ska göra samma eller mer på samma tid.

Författarna menar att en stat skulle kunna bygga upp murar mot konkurrensen från andra högt utvecklade länder och skulle därmed kunna bygga upp sina arbetsintensiva industrier igen, men de skulle då förlora alla sina expertmarknader eftersom de då skulle mötas av samma strategier från konkurrenterna.

Fackföreningarna har tappat makten

Företagen hotar med att flytta om inte löntagarna sänker sina löner, arbetar några timmar extra gratis, bråkar om arbetsmiljön och liknande. Jag har under flera år varit besviken på facket och deras svaghet och att de verkar gå företagets ärenden mer än löntagarnas. Först när jag läser ”*Globaliseringsfällan*” förstår jag varför. De har ingen chans längre. Dessutom går allt fler av löntagarna ur facket och försvagar därmed fackets möjligheter ändå mera. De är också besvikna och förstår väl inte heller varför de inte har facket på sin sida. Företagen spelar ut arbetsstyrkorna mot varandra och därmed blir fackföreningarnas förtroendemän hjälplösa och

⁴ Lindström, Börje (2009) ”*Derivaten ödelägger världen*”,
<http://www.borjelindstrom.se/ladan/varldsspekulationen/derivaten.html>

förlorar konflikterna.

Angreppen mot strejkrätten är också kraftfulla. *"Strejker är ju otidsenliga"* ... och dessutom skulle *"företagen bara förlora marknadsandelar"* (s.161). Författarna menar att en lösning är Europeiska fackföreningar. De menar att de fackliga ombudsmännen borde bygga upp *"en slagkraftig EU-organisation"*. Utan en sådan spelar företagen ut de olika ländernas personalstyrkor mot varandra.

Exemplen från olika länder

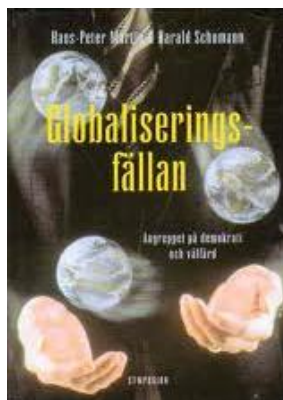
Martin och Schuman är tyskar och naturligtvis analyseras den tyska politiken mycket ingående, men de gör även analyser av och jämförelser med andra länder. I sina kommentarer i slutet av boken berättar översättaren, Joachim Retzlaff, att boken inom ett år efter utgivningen översatts till 23 språk. När den kom ut på svenska i första upplagen hösten 1996 publicerade Dagens Nyheter utdrag ur boken som då var översatta av Per Landin. Dessa utdrag hade inarbetats i den svenska utgåvan. Dessutom hade Hans-Peter Martin uppdaterat texten med en del färskare uppgifter samt lagt till en hel del svenska exempel.

Tio idéer mot 20:80-samhället

I sista kapitlet lägger författarna fram tio förslag på idéer som skulle kunna ta världen ut ur den globala kris som de menar är ofrånkomlig om inget görs. Där förespråkar de *"en demokratiserad och handlingskraftig Europeisk Union"*, en *"förstärkning och europeisering av det civila samhället"*, *"en europeisk valutaunion"* (sick!), en *"utvidgning av EUs lagstiftning till skatteområdet"*, införandet av en *"Tobin-skatt"*, d.v.s. skatt på valutaspekulationer, med flera förslag. Nio av de tio förslagen är fokuserade på *Europa*. Ensam är inte stark är grundtanken. Det gäller att bygga makt. Den tionde punkten författarna föreslår är att sätta stopp för avregleringar utan att samtidigt utveckla eller stärka sociala skyddsnet.

Men för att EU ska kunna fungera måste den demokratiseras, bland annat genom att diskussioner om lagar m.m. förs *"i offentlighetens ljus"*, att nationella angelägenheter diskuteras öppet tillsammans med utländska talare. Som EU fungerar nu så sker lagstiftning bakom lyckta dörrar. Dessutom menar författarna att olika folkrörelser kan bli en politisk kraft som kan *"leda Unionen ut ur den byråkratiska återvändsgränd"*. Han tar exempel som Greenpeace, stadsdelscentra, kvinnohus, fackföreningar, kyrkor, stöd- och solidaritetsgrupper och många flera. *"Det civila samhället finns, och det är starkare än många aktiva tror"*, menar författarna.

Jag skulle verkligen vilja läsa en uppdatering av boken från år 2014, en uppdatering som gör analyser av de nya omvärldskriserna. Har vi någon chans? Eller kommer vi att ramla över kanten till avgrunden?

Kjell Thornberg på förlaget Symphonion har kanske några exemplar kvar.
kjell.thornberg@bredband.net